

PEDAGOGIK MAHORAT

1
2023

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

1-son (2023-yil, fevral)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2023

<https://buxdu.uz>

<https://buxdu.uz>

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2023, № 1

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), dotsent

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta’limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta’lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jumaev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, dotsent.

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 1, 2023

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 6 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, доцент

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), доцент

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муюссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Несматовна, доктор педагогических наук (DSc)

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук, доцент

Назаров Акмал Мардонович, доктор философии психологических наук (PhD), доцент

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Зарипов Гулмурот Тохирович, кандидат технических наук, доцент

Навруз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 1, 2023

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 6 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Doc. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Doc. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Doc. Qahramon R.Tuxsanov

Doctor of Psychology, Doc. Akmal M. Nazarov

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev

Candidate of technical sciences, Doc. Gulmurot T. Zaripov

PhD in Economics Sciences, Layli B. Navruz-zade

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
1.	XAMRAQULOV Zafarjon Yigitaliyevich	Talabalar huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini rivojlantirishda jinoyat huquqining oʻrni	8
2.	КУЛИЕВ Ёркин Каримович	Психологические аспекты антикоррупционной направленности личности	13
3.	НОРҚУЛОВ Ҳусниддин Дўсбекович	Миллий анъаналар трансформацияси шароитида оилада ўсмирлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатувчи омиллар	19
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
4.	ARSLANOVA Umidaxon Komiljon qizi	Pedagog-tarbiyachi faoliyatida kreativlik tushunchasi va uni rivojlantirish yoʻllari	25
5.	AZIZOVA Ozoda Murodqud qizi	Taʼlimda art terapiya imkoniyatlaridan foydalanish oʻrni	29
6.	BAFAYEV Muxiddin Muxammadovich	Tolerantlikni shaxsda namoyon boʻlishining psixologik omillari	33
7.	DAVRANOVA Gulbahor Numondjonovna	Zamonaviy taʼlimda raqamlashtirish jarayoni va uning pedagogik imkoniyatlari	38
8.	MAXMUDOVA Zulfiya Mexmonovna	Socio-psychological factors of the employee's professional competence	47
9.	QARSHIYEV Jamshid	Sunʼiy intellekt tizimlari taʼlim subyektlarining kognitiv kompetensiyalarni rivojlantirish vositasi sifatida	54
10.	RAXMATOVA Mehriniso Muhsinovna, SAIDOVA Oʻgʻilxon Bekmurodovna	Oʻrta maktablarda akademik halollikni shakllantirish muammolarining xorij tajribasidagi tahlili	59
11.	SAFOYEV Husen Aminovich	Talabalarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayonlarini takomillashtirish	65
12.	SAIDOVA Zilola	Taʼlimni integratsiyalash oʻqitishning samaradorligini oshirish vositasi	70
13.	SHARAFUTDINOVA Xadichaxon Gulyamutdinovna	Destruktiv shaxsning manipulyativ munosabatlari	75
14.	UBAYDULLAYEV Alisher Nematilloevich	Talabalarning kasbiy kompetentligini raqamli texnologiyalar vositasida rivojlantirish muammolari	79
15.	RASULOV Toʻlqin Khusenovich, UMAROVA Umida Umarovna, SALEEM Tabassum	Didactic approach and innovative methods in distance learning	84
16.	ZIKIRYAYEVA Manzura Mavlonovna	Pedagogika fanidan amaliy darslarda boʻlajak shifokorlarning mantiqiy va ijodiy tafakkurini rivojlanish bosqichlari	89
17.	MAMARADJABOVA Bogʻzoda Abdilxakimovna	Psixologiya fanida shaxs oʻz-oʻzini anglash muammosining nazariy talqini	94
18.	БОЙМИРЗАЕВА Дильбар Дмитриевна	Проблема фрустрации в современной психологической науке	100
19.	ДЖУМАЕВА Наргиз Иркиновна	Учебная игра как средство активизации познавательной деятельности студентов в вузе	106
20.	ДЖУРАЕВ Акбар Салимович	Ҳозирги даврда инновацион таълимни ривожлантиришнинг устувор жиҳатлари	111
21.	DILOVA Nargiza Gaybullayevna	Boʻlajak oʻqituvchilarni shaxslararo munosabatlarga tayyorlashda pedagogik muloqotning oʻrni	118
22.	ЖАЛИЛОВА Сабохат Халиловна	Спортчилар эмоционал ҳолатлари психодиагностикасининг ўзига хос жиҳатлари	122
23.	ЖУРАЕВ Жамшед Рахматиллоевич	Маргинализация социальных групп: культурная трансформация	126

24.	НАИМОВА Зарнигор Ҳаким қизи	Бўлажак педагог-тарбиячи касбий мавқеъи ва компетенциялари мазмуни	131
25.	КАХХАРОВ Сиддик Каххарович, НАСЫРОВА Нигора Каримовна	Некоторые аспекты развития компетентности будущих учителей физики	134
26.	ОΡΙΒΒΟΕΒΑ Дилафрўз Дадамирзаевна	Ижтимоий компетентлик компонентларининг педагог шахсидаги ижтимоий компетентликнинг шаклланишига таъсири	137
27.	САДУЛЛОЕВА Махфуза Гайбуллоевна	Узлуксиз амалиёт – талабаларнинг касбий маҳоратини ошириш воситаси	142
28.	САМИЕВА Шахноз Хикматовна	Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида олий таълим сиёсати ва унинг асосий йўналишлари	147
29.	ТУРСУНОВ Лутфулло Сайфуллаевич	Ёшлар дунёқарашидаги деструктив хулқни когнитив ижтимоий – психологик индикатори	153
30.	ФАРМОНОВА Мадина Абзамова	Олий таълим тизимида мобил таълим методикасини такомиллаштириш талабалар касбий таълим сифатини ривожлантириш омили	157
31.	ХЎЖАМБЕРДИЕВА Дилфуза	Ўқувчиларнинг ахборот билан ишлаш компетентлиги маънавий–ахлоқий ривожланишнинг омили сифатида (бағрикенглик фазилати мисолида)	162
32.	ҲАЙДАРОВА Меҳри	Ўқитувчининг ижтимоий рефлексияси касбий ривожланишнинг таркибий қисми сифатида	166
33.	ЧИННОВА Сайёра Абдимуминовна	Значимость самостоятельной работы студентов в учебном процессе	172
34.	ШИРИНОВ Отабек Тувалович	Таълим тизимида ёшларни этномаданиятга қадриятли муносабатни шакллантиришнинг аҳамияти	177
35.	ЭШҚУВВАТОВ Улғубек Абдулла ўғли	Талабаларни муҳандислик касбига йўналтиришнинг долзарблиги	181
36.	БАХРИДДИНОВ Нуралӣ Бекмуродович	Кредит-модул тизимида талабалар ахборот компетенциясини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари	184
37.	QURBONOV Munis Umrbekovich, QALANDAROVA O'rinposhsha Yuldashovna	O'qituvchi shaxsining psixologik-pedagogik kompetentligini rivojlantirish masalasi	189
38.	КАРИМОВА Муҳайё	Ҳарбий таълим муассасаларида ўқитувчи билан курсантлар ўзаро муносабатлари талқини	193
МАКТАБГАЧА ВА БОШЛАНГ'ИЧ ТА'ЛИМ			
39.	JUMAYEVA Habiba G'aforovna	Loyihaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini takomillashtirish metodikasi	198
40.	RAHMATULLAYEVA Zamira Olimjonovna	Maktabgacha yoshdagi bola shaxsini shakllantirishda emotsional intellektning ahamiyati va uni rivojlantirish vositalari	205
41.	МАХМУДОВА Нодира Алишеровна	Бошланг'ич синф ўқувчиларида ўзини – ўзи баҳолаш орқали мустақил билиш фаоллигини ривожлантириш механизми	209
42.	ТО'ХТАЕВ Hasan Toshpo'latovich	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlar tizimiga nisbatan hurmat hissini shakllantirishning o'ziga xos jihatlari	217
43.	NOSIROVA Dilnoza Sobirovna	Maktabgacha ta'limda harakatli o'yinlarni tashkil etish va ularni o'tkazishning ba'zi jihatlari	220
44.	JUMANOVA Nasiba Sherbaevna	Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishda o'yinlar va o'qitish usullarining roli	224
45.	RAXIMOVA Nilufar Egamberganovna, MADAMINOVA Yarkinoy Saparboyevna, RUZMETOVA Zuxra Shavkatovna	Boshlang'ich ta'limda texnologiya darslarining ahamiyati	230

46.	СИДДИҚОВА Санобар Хайдаровна	Бошланғич синф ўқувчилари ижодий салоҳиятини ривожлантиришнинг педагогик-психологик омиллари	234
FILOLOGIYA VA TILLARNI O‘QITISH			
47.	ASHURBAYEVA Ruqiya Qahhorovna	Ona tili darslarida integratsiyalashgan ta’lim berish konsepsiyasi	240
48.	MO‘MINOVA Go‘zalxon G‘ulamjanovna	Lingvistik kompetensiya turlari: mohiyati va tuzilishi	244
49.	MURODOVA Saodat Uyg‘un qizi	Xorijiy tillarni o‘rganish asnosida lingvistik kompetensiyaning didaktik ahamiyati	251
50.	TURSUNOVA Ozoda Faxritdinovna	O‘rta umum ta’lim tizimida «Paronimlar izohli lug‘ati»ni tuzish tamoyillari	255
51.	ДЖАЛАЛОВА Сайёра Мирхайдаровна	Проблема интенсификации обучения русскому языку как иностранному в современной лингводидактической парадигме	260
52.	ТУРСУНОВА Муҳаббат Икромовна	Олий таълим муассасаларида чет тили ўқитувчиларининг касбий тайёргарлигининг ўзига хос хусусиятлари	265
53.	XODJAYEVA Nilufar Amatdjanovna	Tibbiyot oliygohlari talabalarining leksik kompetensiyasi rivojlantirishga kommunikativ yondashuv	271
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH			
54.	BOZOROV E.X., ABDULLAYEVA M.A.	“Radiatsiya xavfsizligi” fanida dozimetriya asoslari, dozimetrik kattaliklar mavzusida interfaol metodlardan foydalanib dars jarayonini olib borishning samaradorligi	275
55.	BOZOROV E.X., BATIROVA Roziyaxon Baxtiyarovna	Tez neytron reaktorlari mavzusini o‘qitishda interfaol usullardan foydalanish	279
56.	AXMADJONOV Mexriddin Faxridinovich	“Fotodiodlar, fototranzistorlar. tibbiyotda fotometrik usullarni qo‘llanilishi” mavzusini o‘tishda “Ajurli arra” strategiyasini qo‘llash	284
57.	XAYDAROVA Charos	Biopolimerlar mavzusini o‘qitishda 3D texnologiyalardan foydalanish afzalliklari (TDTuning Biotibbiyot yo‘nalishi talabarlari uchun)	288
58.	АВЛИЁҚУЛОВ Абдуғафур Абдуғаниевич	Умумтаълим мактабларида математика фанини интеграция методологиялари орқали ўқитишнинг педагогик-психологик асослари	294
59.	BEGMATOV A.H., RAKHIMOV N.N., PULATOV O.U.	Methods of teaching some algebraic equations and inequalities using surface formulas of geometric shapes	298
60.	RAXMONOV Sherzod Tolibovich	Kimyo ta’limida PISA xalqaro dasturi va testlarining afzalliklari	305
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
61.	РАДЖАБОВ Акмал Абдухалиқович	Стресс ҳолатининг мамлакатимиз психологлари томонидан ёритилиши	308
62.	АБДУЛЛАЕВ Меҳриддин Жунайдуллоевич, САФАРОВА Зебинисо Ғуломали қизи	Болалар ва ўсмирлар спорт мактабида югуриш турларига танлаб олишда анатомик-морфологик хусусиятлари	313
SAN‘AT			
63.	SULAYMANOVA Sevaraxon Bahodirjon qizi	Tasviriy san‘atdan topshiriqlarni mustaqil bajarishda perspektivaga rioya qilish metodikasini takomillashtirish	319
64.	МУСИНОВА Азиза Садыковна	Возникновение и развитие народных ремёсел на территории Узбекистана	324
PEDAGOGIK TA’LIMOTLAR TARIXI			
65.	NARZULLOYEV Yashin Uchqun o‘g‘li	Tyutorlik faoliyatining tarixiy-falsafiy asoslari	330

САМИЕВА Шахноз Хикматовна

Бухоро давлат университети доценти,
педагогика фанлари номзоди
sh.x.samieva-1978@buxdu.uz

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИНГ ТАРАҚҚИЁТ СТРАТЕГИЯСИДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ СИЁСАТИ ВА УНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Янги Ўзбекистонни иқтисодий ривожлантириш биринчи навбатда олий таълимда тайёрланаётган кадрлар сифатига боғлиқ бўлиб, сўнгги йилларда амалга оширилаётган ислохотлар ушбу масалани долзарблигини яна бир бор исботлади. Олий таълим муассасаларида замонавий таълимни талаб даражасига тараққий этиши учун билимли ва юқори салоҳиятли профессор-ўқитувчилардан ташқари моддий-техник базанинг таъминланганлиги, рақамли технологияларни таълим жараёнига қўллаш муҳим омиллардан биридир.

Калит сўзлар: олий таълим, инновацион таълим, замонавий кадр, бошқарув, стратегик режалантириш.

ПОЛИТИКА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЁ ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

Экономическое развитие нового Узбекистана зависит, в первую очередь, от качества кадров, подготовленных в системе высшего образования, и реформы, проведённые в последние годы, ещё раз доказали актуальность этого вопроса. Для того чтобы современное образование в высших учебных заведениях развивалось на требуемом уровне, обеспечение материально-технической базы в дополнение к образованным и высокопотенциальным профессорам и преподавателям, применение цифровых технологий в образовательном процессе является одним из важных факторов.

Ключевые слова: высшее образование, инновационное образование, современные кадры, менеджмент, стратегическое планирование.

HIGHER EDUCATION POLICY AND ITS MAIN DIRECTIONS IN THE DEVELOPMENT STRATEGY OF THE NEW UZBEKISTAN

The economic development of the new Uzbekistan depends primarily on the quality of personnel trained in the higher education system, and the reforms carried out in recent years have once again proved the relevance of this issue. In order for modern education in higher education institutions to develop at the required level, the provision of a material and technical base in addition to educated and high-potential professors and teachers, the use of digital technologies in the educational process is one of the important factors.

Keywords: higher education, innovative education, modern personnel, management, strategic planning

Кирш. Ўзбекистоннинг келажаги ва унинг равнақи даставвал илм-фан тараққиёти ҳамда таълим-тарбиянинг ривожланиши ва такомиллашиши билан белгиланади, шу боис мустақилликнинг дастлабки йиллариданоқ илм-фан, таълим-тарбия ҳамда замонавий кадрлар тайёрлаш масалаларига давлатимиз сиёсатининг устувор йўналиши сифатида эътибор қаратилди.

Жаҳондаги ривожланган давлатлар ўз фаолиятининг турли соҳаларини, шу жумладан, таълим-тарбия соҳасини ривожлантиришни ҳам тегишли миллий моделлар асосида ташкил қилишган. Дунёда мустақил таълим олиш сифатини ошириш, ёшларнинг жамиятда муваффақиятли ўз ўрнини топишида муҳим хусусиятларидан бири ҳисобланади. Жумладан, 2030 йилгача қабул қилинган умумжаҳон таълим Концепциясида “Бутун ҳаёт давомида сифатли таълим олишга имконият яратиш” гоёси ёшларнинг замонавий таълим олишлари, мустақил ишлаш малакаларини узлуксиз ошириш

орқали зарурий компетенцияларни, ижодий яратувчанлик, тадқиқотчилик, мантикий тафаккурини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилган.

Стратегик режалаштириш ҳар қандай ижтимоий-иқтисодий соҳани ривожлантиришнинг асоси бўлиб, бугунги кунда инновацион иқтисодиётни шакллантиришнинг зарур шарт, мамлакат фаровонлиги ва хавфсизлиги омили бўлган олий таълим тизимини модернизация қилиш, глобал рақобатнинг вужудга келиши натижасида инновацияларни таълим жараёнига жорий қилиш, таълим технологияларини мунтазам янгилаш, динамик ўзгарувчан дунё талабларига тез мослашишни талаб қилади.

Асосий қисм. Бугунги кунда Янги Ўзбекистон “Инсон кадри устувор бўлган жамият ва халқпарвар давлат” тамойили негизида барпо этилмоқда. Жумладан, 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида белгиланган вазифаларни амалга ошириш, жамиятнинг сифат жиҳатидан ривожланиш даражаси унинг интеллектуал, маданий ва маънавий салоҳиятининг ўсишига боғлиқ бўлиб, бу жараёнда таълимнинг ўрни бекиёсдир.

XXI аср Янги Ўзбекистондаги соғлом дунёқарашга эга бўлган иймонли, диёнатли ёшларга фикрлаш ва ҳалол меҳнат қилиш даври эканлигини сездириб бормоқда. Айниқса, аجدодларимиздан бизгача мерос бўлиб келган юксак инсоний сифат ва фазилатларнинг ёшлар тарбиясига сингиб, уларнинг маънавий етук, салоҳиятли, зукко ва баркамол бўлиб шаклланишидаги хизмати бекиёслигига шубҳа йўқ.

Бутун дунё мамлакатларида кузатилаётган глобал инқирозлар даврида ҳар бир шахс энг аввало вазиятни тўғри таҳлил қилиш ва ундан чиқиш йўллари ҳам виждонан ҳаракат қилиши лозим. Шу жумладан, қайси касб эгаси бўлишдан қатъий назар ҳамжиҳатликда ҳаракат қилмоқлари лозим. Бу борада ҳам, айниқса биз педагогларнинг ҳам роли каттадир. Шаклланиб келаётган янги авлодга бундай вазиятларни тўғри талқин қилган ҳолда, уларда букилмас ирода ва маданиятни шакллантириш лозим.

Мамлакат тараққиётини малакали мутахассислар белгилайди, замон талабларига жавоб берадиган, илғор фан - техника, технология ютуқларини эгаллаб олган кадрларни етиштирмасдан жамиятни юксалтириб бўлмайди. 2020 йилда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги қонун ва Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси асосида ташкил этилган узлуксиз таълим тизими, ҳар томонлама билимли, интеллектуал салоҳияти, маънавияти юксак, баркамол авлодни шакллантириш механизми мамлакатимизда кучли демократик давлат барпо этиш ва ривожлантиришнинг муҳим омили бўлиб хизмат қилмоқда. Маълумки, таълим соҳасидаги ислохотлар мамлакатимизда олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотларнинг узвий ва ҳал қилувчи йўналишларидан бири ҳисобланади. “Олий таълим - илм-фан - ишлаб чиқариш ўртасида узилишлар мавжуд, интеграция таъминланмаган, илмий-тадқиқот институтлари олий таълимда кадрлар тайёрлаш жараёнига зарур даражада жалб этилмаган, уларда илмий изланишлар иқтисодиёт соҳаларининг реал эҳтиёжларидан келиб чиқмасдан амалга оширилмоқда. Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларнинг тизимли тайёрланмаслиги олий таълим муассасаларининг илмий салоҳиятининг пасайишига олиб келмоқда” [2].

Янги Ўзбекистон ҳукукий демократик жамият қуриш йўлидан борар экан, ўз фуқароларининг, айниқса, янги жамият барпо этишга бел боғлаган, ўсиб келаётган авлоднинг маънавий-ахлоқий шаклланишига алоҳида эътибор қаратмоқда. Баркамол шахс тарбиясини ташкил этиш барча даврларда ҳам ижтимоий жамиятнинг муҳим талаби ва асосий мақсади бўлиб келган.

Жамиятнинг прогрессив ривожланишида олий таълим ва педагоглар юқори даражада аҳамиятли бўлиб, таълим, фан ва маданиятнинг келажагини шакллантирувчи шахс сифатида унинг жамият ҳаётидаги мавқеини юқори баҳолаш лозим. Ҳозирги кунда илм-фан ва жамият ривожланишининг янги босқичига ўтиши билан замонавий жамиятнинг ўқитувчига бўлган талаблари ўсиб бораётганини англаш жуда муҳимдир, шу билан бирга, унинг ушбу жамият ривожига қўшган ҳиссаси ҳам ортиб бормоқда.

Бугунги кунда жаҳон миқёсида, жумладан, мамлакатимизда ҳам олий таълим тизимини рақамлаштириш ва ривожлантириш масаласи давлат даражасига кўтарилган бўлиб, бу борада кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон шароитида рақамли иқтисодиётни ривожлантиришнинг қонуниятлари, тенденциялари ва имкониятларини, хусусан, ахборот технологияларининг иқтисодиётнинг турли соҳаларига кириб бориш даражаларини илмий асосда ўрганиш ниҳоятда долзарб аҳамият касб этади.

“Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегияси доирасида Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг барқарорлигини таъминлаш, жаҳон тажрибасига суянган ҳолда миллий

иктисодиётни жадал суръатларда рақамлаштириш учун қуйидаги ишларни бажариш лозимлиги кўрсатиб ўтилган:

- рақамли иқтисодиётни ривожлантиришнинг меъёрий-ҳуқуқий базасини шакллантириш;
- миллий иқтисодиётнинг барча тармоқ ва соҳаларини модернизациялашда имкон қадар энг сўнгги рақамли технологияларни жорий этиш;
- энг сўнгги рақамли технологияларга асосланган коммуникацион воситалар, машина ва ускуналарни сотиб олиш, ўрнатиш ва маҳаллий кадрларнинг уларда ишлаш малакаларини ошириш;
- мактабгача таълим тизимидан бошлаб, то олий таълимдан кейинги таълим тизимигача рақамли иқтисодиётни ривожлантиришга қаратилган кадрлар сиёсатини ишлаб чиқиш ва юритиш.

Рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши нафақат иқтисодиётда, балки жамиятда ҳам туб ўзгаришларга олиб келади.

Иқтисодиёт тармоқлари ва таълимнинг қайси тури ва босқичи бўлмасин, унинг бозор иқтисоди шароитида яшаши ва амал қилишида сифат мезони асосига таянади, шунинг учун олий таълим соҳасида сифатнинг таъминланиши пировардда етук кадрлар тайёрлашга сабаб бўлади. Бу борада мамлакатимизда жаҳон тажрибалари ҳам ўрганилмоқдаки, бу ўз навбатида Ўзбекистондаги олий таълимнинг жаҳон олий таълимининг таркибий қисми сифатида глобаллашув жараёнларида ўз ўрнини топиб олаётганлигидан далолат бермоқда. Бизнингча, бу каби жараёнлар илмий жамоатчилик томонидан янада ўрганилиши лозим, бинобарин, сифатнинг моҳиятини тўлиқ англаш ва талқин этиш эҳтиёжлари пайдо бўлди. Бунда жаҳон тажрибасини танқидий таҳлил этиш мақсадга мувофиқдир[6].

Мамлакатимизда олий таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг стратегик мақсади инновацион иқтисодиётни ривожлантириш, жамият ва ёшларнинг замонавий эҳтиёжларига жавоб берадиган юқори сифатли таълим тизимини амалга оширишдан иборат.

Олий таълимнинг стратегик мақсади

Ушбу стратегик мақсадни амалга оширишнинг муҳим шартларидан бири олий таълим тизимида талабалар ва ўқитувчиларни фундаментал ва амалий тадқиқотларга жалб қилиш, таълимга молиявий инвестицияларни жорий этишдан иборат бўлиб, ушбу жараён замонавий иқтисодиётга йўналтирилган янги авлод тадқиқотчиларини етиштиришга имкон беради ва қуйидаги устувор вазифаларни ҳал қилишни назарда тутати:

- таълимнинг инновацион тизимини йўлга қўйиш, жумладан, олий таълим муассасаларида тармоқлараро тадқиқот марказларини шакллантириш;
- компетенцияга асосланган ёндашувни, академик билим ва амалий кўникмаларнинг ўзаро боғлиқлигини, таълимни ишлаб чиқариш билан узвийлигини таъминлаш;
- олий таълим муассасаларида илмий тадқиқотларни молиялаштиришга ажратиладиган маблағлар миқдорини ошириш;

- иқтидорли ёшларни аниқлаш, уларни илмий тадқиқотларга жалб этиш ва қўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш;
- узлуксиз профессионал кадрларни малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш бўйича ишлаб чиқариш корхоналари билан ҳамкорликда корпоратив дастурлар ишлаб чиқиш ва таълимга жорий қилиш;
- ишлаб чиқариш корхоналари билан ҳамкорликда олий таълим сифати ва талабини баҳолаш механизмларини шакллантириш орқали халқаро тадқиқотларда иштирок этиш механизминини ишлаб чиқиш;
- олий таълим сифатини мониторинг қилиш ва баҳолашда истеъмолчилар ва давлат ташкилотларининг иштирокини таъминлаш;
- илғор илмий тадқиқот ва таълим дастурлари, инновацион лойиҳалар ишлаб чиқувчи, илмий-тадқиқот вазифаларини ҳал қилувчи жаҳон даражасидаги илмий ва ўқув марказлари тармоғини шакллантириш;
- таълим, фан ва ишлаб чиқариш фаолиятининг интеграцияси асосида иқтисодий ривожлантириш учун инновацион дастурлар ишлаб чиқишдан иборат[4].

Мамлакатимиз олий таълим тизимида юқори малакали ва рақобатбардош кадрларни тайёрлаш бу тизимнинг энг муҳим вазифаларидан ҳисобланади. Мазкур вазифанинг нечоғлиқ самарали ҳал этилиши мамлакатимизда амалга ошириб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар ва жамиятимиз ҳаётини тубдан қайта қуриш борасидаги мақсадларга эришишни таъминлашга катта таъсирини кўрсатмасдан қолмайди. Чунки, амалиётдан маълумки, ҳар қандай ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларнинг самарадорлиги бу борада белгиланган вазифаларни бажаришга сафарбар қилинадиган мутахассисларнинг касбий етуклигига тўғридан-тўғри боғлиқдир[3].

Замонавий билим, кўникма ва малакаларга эга бўлган ёшлар баркамол жамият қуришлари мумкин, шунинг учун ҳозирги кунда ёшларга жамиятнинг таркибий қисми ва ўзига хос гуруҳи сифатида қараб, уларнинг ҳар томонлама ривожланиши ва шаклланиш ҳолатини шу жамият доирасида, унинг ички хусусиятларидан келиб чиқиб таҳлил қилиш даркор. Ёшлар ижтимоий маънода ҳам кучли, ҳам заиф жиҳатларни ўзида мужассамлаштиргани учун уларга, бир томондан, ижтимоий фаоллик, юқори даражада таъсирчанлик ва янгиликларга интилувчанлик, идеалларга бўлган эҳтиёж, оламни, борлиқни ижодий қайта қуришга ташналик, қизиққонлик хос бўлса, иккинчи томондан сабрсизлик, бемулоҳаза танқид қилувчанлик, барча нарсани инкор этиш жиҳатлари кўзга ташланади.

Ҳар бир ёш мутахассисни пухта илмий – назарий билимлар билан қуроллантириш, эгаллаган илмий билимларни амалий фаолиятда қўллаш, кўникма ва малакаларга эга қилиш, тарбиялаш албатта осон иш эмас. Ўқишга илмий, онгли муносабат билан қарайдиган, мустақил фикрлайдиган, мукамал маълумотларни эгаллашга эҳтиёжли, билиш фаоллиги ва ақлий меҳнат маданиятини ўзида мужассамлаштирган ёшларни вояга етказиш - муҳим ва давлат аҳамиятидаги вазифадир.

Жамият таракқиётининг барча давларида ҳам ривожланишнинг моҳияти, унинг суръатлари инсонларнинг маънавий камолоти даражасига боғлиқ бўлган. Маънавиятли шахс халқнинг,

жамиятнинг, давлатнинг куч қудрати ҳисобланиб, унинг ички оламини бойитадиган, унинг иймон-иродасини, эътиқодини мустаҳкамлайдиган, виждонини уйғотадиган қудратли куч сифатида таърифланиши. Хўш, бу сеҳрли қудрат, бу ботиний куч қандай бунёдга келади?

Қайси ерда маънавий камолот юксак бўлса шу даргоҳда жамият ривожланади, Янги Ўзбекистон олдида турган иқтисодий, ижтимоий, сиёсий жараён таълим ва тарбия ишини такомиллаштириш билан чамбарчас боғлиқ.

Янги Ўзбекистонни маънавий баркамол, эзгу ғоялар ҳаётий эътиқоди бўлган инсонларгина унёд эта олади. Шунинг учун янгиланаётган жамиятимизда соғлом авлодни тарбиялаш, эркин фуқаролик маънавиятини шакллантириш, маънавий – маърифий ишларни юксак даражага кўтариш орқали баркамол инсонларни вояга етказишга муҳим эътибор берилмоқда. Мамлакатимизда ёш авлодни маънавиятини шакллантириб, таълиб-тарбия тизимининг тубдан ислоҳ этилаётгани ҳам ана шу улуғвор мақсадни амалга ошириш йўлидаги муҳим қадамлардир.

Мамлакатимизда таълим тизимининг модернизация қилиниши, уни таркибий жиҳатдан ривожлантириш, таълим, фан, техника ва технологиянинг, иқтисодиёт ва маданиятнинг жаҳон миқёсидаги замонавий ютуқларини ҳисобга олган ҳолда таълим дастурларда инновацияларни жорий этишни кўзда тутди. Таълимда илғор технологияларнинг кенг ўзлаштирилиши, узлуксиз таълимнинг фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциялашуви, ёшларнинг қобилиятлари ва имкониятларига мувофиқ равишда таълимга табақалаштирилган ёндашувнинг жорий этилиши ҳамда ўқитишнинг илғор педагогик технологиялари, ўқув-тарбия жараёнининг дидактик жиҳатдан таъминланиши таълимни бошқариш тизимини такомиллаштиришни талаб қилади[7].

Сўнги йилларда кескин ўзгарган ҳаёт шароитлари ва олий таълим тизими, унинг мақсади турлари ҳамда мазмуни орасидаги узилиш кўзга ташланиб, замонавий кадр тайёрлаш жараёнида ҳам ҳал этилиши зарур бўлган ижтимоий муаммолар кўндаланг бўлиб қолди. Булар:

- ёшларнинг ижодий ва интеллектуал қобилиятига муносабатнинг ўзгарганлиги;
- замонавий таълимга бўлган талабларнинг ўсиши;
- замонавий кадрларнинг талабга мос келмаслиги, жамият талабларининг ўзгариши сабабли, таълимнинг ўзгарувчанлиги ва меҳнат шароитларга мослашуви,
- ёшларнинг ҳар томонлама ривожланган ва шахсий мустақил фикрга эга эмаслиги, касбий маҳоратнинг етишмаслиги каби муаммоларидир.

Олий таълим тизимида сифатли таълимни йўлга қўймай, илмий-техника ютуқларини муваффақиятли ўзлаштиришмай туриб, иқтисодиётни жадал ривожлантириш йўлига ўтиш мумкин эмас. Айниқса, технологияларнинг доимий ва шиддат билан ўзгариши, ахборот, шунингдек, ижтимоий-иқтисодий соҳадаги инновациялар дунё бўйича таълим тизимининг босқичма-босқич ўзгаришини юзага келтирмоқда. Дунёдаги ижтимоий-иқтисодий жараёнларнинг ноаниқлиги ва ўзгарувчанлиги замонавий таълимда ёшларнинг билим олишдан ташқари, тез ўзгарувчан муҳитда иложи борича самарали ишлашига имкон берадиган кўникма ва малакаларини ривожлантиришни талаб этмоқда.

Олий таълим тизимида ўқитиш жараёнини такомиллаштиришда, уларни малакали кадр даражасида тайёргарлигига қўйилган талабларни ишлаб чиқиш, олий таълим муассасаларида талабаларнинг илмий-ижодий тайёргарлигини таркиб топтириш ва ривожлантириш мазкур таълим муассасаларининг асосий вазифалардан бири ҳисобланади[4].

Олий таълим соҳаси миллий иқтисодиётнинг асосий ва ҳал қилувчи тармоғидир, шунинг учун мамлакатимизда замонавий таълимни муваффақиятли ривожлантириш ва ёшларни илм-фан, тадқиқотчилик қобилиятини ривожлантириш учун қуйидагилар зарур кўрсаткич ҳисобланади:

- истеъдодли ёшларни илмий-тадқиқот ишларини оммалаштириш ва қўллаб-қувватлаш,
- олий таълим муассасалари ҳудуддаги ва соҳалардаги инновацион марказ сифатида тараққий этишининг самарали механизмининг йўлга қўйиш;
- олий таълим тизимида мавжуд йўналиш ва мутахассисликларни ишлаб чиқаришнинг янги эҳтиёжлари билан мувофиқлаштириш;
- таълим тизимини модернизация қилиш, шу жумладан адаптив, амалиётга йўналтирилган ва мослашувчан таълим дастурларини жорий этиш;
- талаба-ёшларнинг касбий билимларини муназам янгилаб туриш ва касбий кўникмаларни эгаллаш учун шарт-шароитлар яратиш.

Хулоса. Замонавий таълимнинг мақсади талаба-ёшларни стратегик вазифаларни белгилаш ва ҳал қилишга ўргатиш, бунинг учун замонавий таълим-тарбия олиш, ижодий фикрлаш, илмий-тадқиқот фаолиятини самарали йўлга қўйиш, ахборот маконида мунтазам ҳаракатда бўлишни талаб этади. Юқорида айтиб ўтилган барча йўналишлар таълим тизимини модернизация қилиш билан

чамбарчас боғлиқ бўлиб, таълим йўналиши ва мутахассислиги бўйича фанларнинг аҳамиятини мустаҳкамлаш, иқтисодиёт тармоқлари учун малакали кадрлар тайёрлаш, илмий салоҳиятли кадрларни етиштиришга хизмат қилади.

Адабиётлар:

1. Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган тараққиёт Стратегияси.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июлдаги “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ- 3151-сон қарори.
3. Парпиева Малика Мухамаджоновна Таълим тизими сифатини оширишда инновацион фаолият // Academic research in educational sciences. 2021. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talim-tizimi-sifatini-oshirishda-innovatsion-faoliyat> (дата обращения: 19.12.2022).
4. Samieva Shakhnoz Hikmatovna, et al. "Professional Development of the Teacher's Personality in the System of Secondary Special Vocational Education." Annals of the Romanian Society for Cell Biology (2021): 2946-2949.
5. Евразийская экономическая комиссия: Департамент промышленной политики. “Анализ мирового опыта развития промышленности и подходов к цифровой трансформации промышленности государств-членов Евразийского экономического союза”. Москва. —2017.
6. Кешелава А.В. (2017) Введение в «Цифровую» экономику/ А.В. Кешелава В.Г. Буданов, В.Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А.В. Кешелава; гл. «цифр.» коне. И.А. Зимненко. - ВНИИГеосистем, 2017. - 28 с
7. Куприяновский В.П., Намиот Д.Е., Синягов С.А ва бошқалар “Оптимизация использования ресурсов в цифровой экономике”. International Journal of Open Information Technologies ISSN илмий журнали. —2016.